

SUURTEN KAUPUNKIEN KILPAILUKYKY TAANTUMAN JÄLKEEN

Taantuman saldo on epäsymmetrinen suurten kaupunkien välillä. On kaupunkeja, joihin taantuma on tehnyt vain pintanaarmuja ja niitä, joissa jäljet ovat syviä. Toiset kaupungit ovat tippuneet lujaa ja korkealta, toisissa muutokset ovat jääneet vähäisiksi, mutta yhdessäkään kaupungissa kaikki ei ole samoin kuin ennen notkahdusta. Joissakin kaupungeissa kriisi on nostanut esiin pinnan alla väreilleen myönteisen kehityksen. Lama on jopa auttanut eräitä keskuksia kuromaan suhteellista etumatkaa kasvukeskuksiin.

Kysymys kuuluu, mitä suurille kaupungeille tapahtuu talouskriisin jälkeen? Mitkä kaupungit lähtevät nousuun ensimmäisten joukossa? Entä mitkä jäävät polkemaan paikoilleen tai jopa laantuvat?

Kaupunkien kilpailukyky on vahvassa yhteydessä työllisyyden kasvun, verotulojen kasvun, muuttovoiton ja paikallistalouksien taloudellisen toimeliaisuuden kanssa. Väestö-, työllisyys- ja verotulokehitys sekä yritysperustanta ovat elinvoimaisuutta kuvaavia rakennemuuttujia, joita analysoimalla voi hakea vastauksia kysymyksiin.

Demografinen kilpailukyky

Demografinen kilpailukyky on kunnossa kaikissa suurissa kaupungeissa Kouvolaan lukuun ottamatta. Pohjanmaa erottuu edukseen Oulun, Seinäjoen ja Vaasan kasvulukujen kivutessa pääkaupunkiseudun ja Jyväskylän tasolle. Taantuman vaikutusta aluerakenteeseen kuvaa yhtäältä Lahden ja Porin uudelleen nousu ja toisaalta Tampereen ja Turun tippuminen pois kärkijoukosta ensimmäistä kertaa 2000-luvulla.

Muuttovoitot ovat merkki kaupunkien houkuttelevuudesta ja potentiaalista ”muiden silmissä”. Laskukaudella Helsingin suhteellinen vetovoima perinteisesti kasvaa. Näin on käynyt myös 2010-luvun vaihteessa. Lähelle Helsingin lukuja pääsevät vain Vaasa, Seinäjoki, Lahti ja Hämeenlinna. Taantuma on nostanut perinteisten kasvualueiden rinnalle esimerkiksi kroonisista muuttotappioista kärsineet Pori, Kotkan tai Mikkelin. Keskeisten teollisten toimialojen vaikeudet heijastuvat koruttomimmin mm. Salon ja Kouvolan muuttotaseeseen.

Työllisyyskehitys heijastuu kaikkeen

Taantuman vaikutusten herkin mittari lienee työllisyyskehitys. Työttömien määrä on kasvanut kaikissa kaupungeissa. Työllisyys on heikentynyt vähiten Porissa, Mikkelissä ja Rovaniemellä ja eniten Salossa, Hämeenlinnassa ja Espoossa. Nyrkkisääntö näyttää olevan se, että työllisyys on heikentynyt eniten siellä, missä yleinen työttömyysaste on merkittävästi muita kaupunkeja alhaisemmalla tasolla. Hyvä esimerkki on pääkaupunkiseutu.

Työllisyyskehitys heijastuu suoraan kunnallisverokertymään. Leijonanosa kaupunkien verotuloista muodostuu tilitetyistä kunnallisveroista. Tilitettyjen kunnallisverojen määrä kasvoi keskimäärin 2,4 %:a koko maassa. Rajapyykin ylitti 11 kaupunkia 20:stä. Suurimmat kasvuluvut kuittasivat Vaasa, Vantaa, Seinäjoki, Pori ja Lahti. Vuonna 2009 noin sadan kunnan verotulot olivat alhaisemmat edelliseen ja edellisiin vuosiin verrattuna. Suurista kaupungeista verokertymä oli negatiivinen vain Salossa ja Joensuussa.

Yliopistokaupunkien uusyritysverustanta erottuu

Yritysverustanta avaa yhden ikkunan tarkastella kaupunkien paikallistalouden dynaamisuutta. Aloittavien yritysten määrässä oli suuria eroja kaupunkien välillä. Helsinki oli muita edellä niin väkilukuun kuin olemassa olevaan yrityskantaan suhteutettunakin. Uusia yrityksiä perustettiin perinteisissä kasvukeskuksissa keskimäärin enemmän kuin muualla. Toisessa ääripäässä olivat teollisuusperustaiset Kotkan, Lahden, Kouvolan tai Porin kaltaiset kaupungit.

Taantuma on kestänyt 14-16 kuukautta, joka on ymmärrettävästi lyhyt aika tehdä lopullisia johtopäätöksiä ”voittajista ja häviäjistä”. Alustavat tulokset osoittavat, että taantumana aikana parhaiten menestyneet kaupungit voidaan jakaa kolmeen toisistaan poikkeavaan ryhmään.

Taantumassa pärjänneet kaupungit

Ensimmäisessä ryhmässä ovat pääkaupunkiseudun, Jyväskylän ja Oulun kaltaiset perinteiset kasvukeskukset, joissa kehitys on ollut kärkiluokkaa tai vähintään keskitasoa kaikilla ulottuvuuksilla. Näiden joukossa ylivoimaisesti parhaiten ovat pärjänneet Helsinki ja Vantaa.

Toisessa ryhmässä ovat taantumana suurimmat voittajat eli Vaasa ja Seinäjoki. Vaasan vahvuutta selittää osaltaan alueen toimialarakenteen investointivetoisuus kuluttajavetoisuuden sijaan ja hyvin työllistävä pk-yrityskanta. Tulokset näkyvät varsinkin työllisyys- ja verotulokehityksessä. Seinäjoki taas on luonteeltaan kovia oppikirjaesimerkki ”minikasvukeskuksesta”, joka on onnistunut omalla aktiivisuudellaan monipuolistamaan elinkeino- ja toimialarakenteensa ja houkutellut niin uusia asukkaita, yrityksiä kuin (osaamis)investointejakin.

Kolmannessa ryhmässä ovat edellä mainittujen ohella taantumasta eniten hyötyneet kaupungit Kuopio, Lahti ja Pori eli ne, jotka ovat onnistuneet kuromaan suhteellista etumatkaansa perinteisiin kasvualueisiin. Kuopion etuna on tasaisen varma pärjääminen kaikilla mittareilla. Taantumana suurimpia yllättäjiä lienevät Lahden ja Porin kaltaiset teollisuuskeskittymät. Molemmat kaupungit ovat selviytyneet radikaalin rakennemuutoksen ”pitkästä polusta”, toisin sanoen ne ovat säilyttäneet teollisen kivijalkansa ja onnistuneet samalla monipuolistamaan elinkeinorakennettaan panostamalla uusiin avauksiin, kuten osaamiseen, muotoiluun ja tapahtumiin.

Taantumasta kärsineet kaupungit

Taantumana negatiiviset vaikutukset ovat suurimmat siellä, missä elinkeino- ja toimialarakenne kytkeytyy globaaleille suhdannevaihteluille häiriöalttiiseen vienti- ja kulutusvetoisuuteen. Jos kaupungin toimialarakenteessa korostuvat esimerkiksi metsä-, metalli, kone- tai sähkötekninen teollisuus, niin kaupungit ovat tahtomattaan ajautuneet rakennekriisiin keskiöön. Palvelualojen osalta sama kasvuloukku piilee tele- ja tietotekniikkapalveluissa. Vahva keskinäisriippuvuus sakanneisiin päätoimialoihin on yksi syy, miksi taantuma on iskenyt pahiten juuri Tampereelle, Turkuun, Saloon, Kotkaan, Kouvolaan, Lappeenrantaan ja Joensuuhun.

Entä jatkossa?

Pääkaupunkiseutu selvisi taantumasta vähäisin kolhuin ja toipuu ensimmäisenä kasvuun. Tampereen, Jyväskylän ja Oulun kohdalla tilanne avoin: yhtäältä vientivetoisten avaintoimialojen kasvu on iso kysymysmerkki ja toisaalta kaikki em. kaupungit ovat kansalliselta houkuttelevuudeltaan ja maineavaltaan kärkitasoa. Taantumasta hyötyivät keskimääräistä enemmän Vaasa, Seinäjoki, Kuopio, Lahti ja Pori. Viisikon

kilpailukykyprofiili poikkeaa täysin toisistaan, mutta näille maakuntiensa ykköskaupungeille taantumän jälkeinen aika on iso mahdollisuus. Viisikon menestymisen saattaa olla heikko signaali paikallistalouden ja sisäisen toimintakyvyn kasvavasta merkityksestä.

Haastavimmassa asemassa tulevat olemaan toimialakeskittymien riippuvuuden varassa olevat Salon, Kouvolan, Kotkan, Lappeenrannan ja Joensuun kaltaiset kaupungit. Turun asema on heikentynyt ennen taantumaa ja taantumän aikana muihin suuriin kasvukeskuksiin verrattuna.

Rovaniemi, Hämeenlinna ja Mikkeli eräänlaisia ”välitilakaupunkeja”: ne ovat pärjänneet keskimääräisesti taantumän aikana ja odotettavissa ei ole merkittäviä muutoksia suuntaan tai toiseen. Hämeenlinnan sijaintietu korostuu jatkossa entisestään väestövirtojen pakkautuessa etelään.

Tulosten yhteenvedona voi esittää oletuksen, että ne kaupungit pärjäävät jatkossa parhaiten, jotka ovat tehneet taantumän aikana strategisia valintoja tai ovat muuten olleet aloitteellisia uusien avausten suhteen. Tiedossa olevat globaalit ja kansalliset megatrendit vahvistavat suurten kaupunkien (ja kaupunkiseutujen) suhteellista painoarvoa. Taantuma on saattanut jopa nopeuttaa käynnissä olevaa murrosta. Yksi asia on kuitenkin taantumän aikana käynyt selväksi: menestymisen perusedellytys on ketteryys eli kyky reagoida välittömästi toimintaympäristön muutoksiin ja uusiutumiskyky.